

Є. М. Санченко, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

ПОНЯТТЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ЗМІСТІ ОСВІТИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Санченко Є. М.

Поняття ключових компетенцій у змісті освіти зарубіжних країн: постановка проблеми

У статті розглянуто поняття ключових компетентностей в освіті європейських країн (Австрії, Бельгії, Фінляндії, Нідерландах) та процес їх упровадження у зміст освіти. Автор статті пропонує узагальнену класифікацію головних переліків ключових компетентностей.

Ключові слова: ключові компетентності, компетенція, освіта.

Санченко Е. Н.

Понятие ключевых компетенций в содержании образования зарубежных стран: постановка проблемы

В статье рассмотрено понятие ключевых компетентностей в образовании европейских стран (Австрии, Бельгии, Финляндии, Нидерландах) и процесс их введения в содержание образования. Автор статьи предлагает обобщенную классификацию основных перечневых ключевых компетенций.

Ключевые слова: ключевые компетентности, компетенция, образование.

Сьогодні в багатьох європейських країнах створено підґрунтя для того, щоб основні результати навчання базувались на досягненні необхідних компетентностей. Упровадження ключових компетентностей у зміст освіти та моніторингу якості освіти в європейських країнах відбувається поступово, супроводжується широким обговоренням та глибоким науково-дидактичним матеріалом. Оскільки поняття ключових компетентностей досить багатогранне, його визначення й трактування є постійним предметом дискусій.

Метою статті є аналіз поняття ключових компетентностей в освіті європейських країн (Австрії, Бельгії, Фінляндії, Нідерландах) та процес їх упровадження у зміст освіти.

Поняття ключових компетентностей постійно знаходиться у центрі дискусій уже протягом багатьох років. Так, міжнародна комісія Ради Європи розглядає поняття компетентностей як загальні, або ключові, уміння, базові вміння, фундаментальні шляхи навчання, ключові кваліфікації, кроснавчальні вміння або навички, ключові уявлення, опори, опорні знання [1].

Компетентності, на думку експертів Ради Європи, передбачають: спроможність особистості сприймати та відповідати на індивідуальні та соціальні потреби; комплекс ставлень, цінностей, знань і навичок.

Таке визначення поняття компетентностей певним чином збігається з положеннями, що висловлюють українські педагоги, однак представники європейських педагогічних кіл насамперед виходять з особистісних і соціальних потреб, задоволенню яких мають сприяти компетентності.

Ключова компетентність сприяє досягненню успіхів у житті, сприяє розвитку якості суспільних інститутів та відповідає багатоманітним сферам життя.

Згідно з визначенням Міжнародного департаменту стандартів для навчання, досягнення та освіти (*International Board of Standards for Training, Performance and Instruction (IBSTPI)*) поняття компетентності визначається як спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу. При цьому поняття компетентності містить набір знань, навичок та відношень, що дають змогу особистості ефективно здійснювати діяльність або виконувати певні функції, що підлягають досягненню певних стандартів у галузі професії або виду діяльності [2, с. 1].

Значною розробкою загальноєвропейського рівня є результати робочих засідань представників країн Євросоюзу з визначення нових базових компетентностей (Лісабон 2001 р.). Так, за результатами звіту, представленого на Європейській раді в Стокгольмі, робоча група експертів

[3] висунула думку про те, що ключові компетентності для навчання впродовж життя мають містити такі вісім основних галузей ключових компетентностей у навчанні: (фундаментальні) навички рахування та письма; базові компетентності в галузях математики, природничих наук та технологій; іноземні мови; ІКТ-навички та використання технологій; вміння навчатись; соціальні навички; підприємницькі навички; загальна культура.

Експерти, які запропонували такий перелік, зазначили, що слід особливо виділити іноземні мови та ІКТ, як дві ключові компетентності, які потребують посиленої уваги та застосування особливих заходів. У березні 2002 (Барселона) представники країн Євросоюзу оголосили про підтримку навчання іноземної мови в ранньому віці та загального впровадження комп'ютерного та інтернет-сертифікату для учнів середньої школи. Окрім того, було проголошено сприяння впровадженню європейського виміру в освіту як загальну стратегію розвитку освіти на період до 2004 року [4, с. 23].

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [1] детально розглядає та спрямовує сьогодні свою діяльність на проблему впровадження ключових компетентностей у зміст освіти. Починаючи з 80-х років ОЕСР розпочала використовувати зібрані дані про освіту в різних країнах з позицій їх результативності та ефективності, що дало можливість визначити систему освітніх індикаторів. Саме країни-члени ОЕСР відзначили, що починаючи з 90-х років бракує досліджень щодо теоретичних і концептуальних засад знань, навичок і компетентностей та їх співвідношень між собою. У визначенні поняття компетентності сьогодні немає однозначності.

З метою певного поступу у визначенні вищезазначених понять у рамках Федерального статистичного департаменту Швейцарії та Національного центру освітньої статистики США й Канади було започатковано програму „Визначення та відбір компетентностей: теоретичні та концептуальні засади” зі скороченою назвою "*DeSeCo*" (1997 р.), яку започаткувала група експертів з різних галузей – освіти, бізнесу, праці, здоров'я, представники міжнародних,

національних освітніх інституцій тощо. Програма "DeSeCo" наразі робить спробу систематизувати й узагальнити досвід багатьох країн у визначенні та відборі ключових компетентностей.

Поняття ключових компетентностей (key competencies) (ОЕСР) застосовується для визначення компетентностей, що дають можливість особистості ефективно брати участь у багатьох соціальних сферах і які роблять внесок у розвиток якості суспільства та особистого успіху, що може бути застосовано до багатьох життєвих сфер. Ключові компетентності становлять основний набір найзагальніших понять, які мають бути деталізовані в комплекс знань, умінь, навичок, цінностей та відносин за навчальними галузями та життєвими сферами.

Одним із найважливіших теоретичних узагальнень дискусії щодо поняття ключових компетентностей стало визначення представниками (ОЕСР) трьох категорій ключових компетентностей як концептуальної бази [5, с. 23] (Схема 1). Ними стали: автономна діяльність; інтерактивне використання засобів; уміння функціонувати в соціально гетерогенних групах.

Схема 1. Ключові компетентності

Ключові компетентності для успішного життя та успішного функціонування суспільства	
Критичне мислення та холістичний / інтегрований підхід	<p>Автономна дія</p> <ul style="list-style-type: none"> • Здатність захищати та піклуватись про відповідальність, права, інтереси та потреби інших • Здатність складати та здійснювати плани та особисті проекти • Здатність діяти у значному/широкому контексті <p>Інтерактивне використання засобів</p> <ul style="list-style-type: none"> • Здатність інтерактивно застосовувати мову, символіку та тексти • Здатність використовувати знання та інформаційну грамотність • Здатність застосовувати (нові) інтерактивні технології <p>Уміння функціонувати в соціально гетерогенних групах</p> <ul style="list-style-type: none"> • Здатність успішно взаємодіяти з іншими • Здатність співпрацювати • Здатність вирішувати конфлікти

Як вважають експерти ОЕСР, така класифікація визначає критерії, на яких базуються основні переліки ключових компетентностей.

Процес, що відбувався завдяки програмі "DeSeCo", дав можливість країнам-учасникам (понад 18 країн) визначитись з переліком ключових компетентностей для кожної з них.

Країни-члени ОЕСР також зробили перші спроби оцінювання компетентностей через міжнародні тести *PISA* [4, с. 25 – 26]. Так, у 2000 році саме для міжнародних тестів *PISA* було закладено оцінювання крос-змістових компетентностей, таких як мотивація, деякі аспекти ставлення до навчання, вміння застосувати комп'ютер, саморегуляторне навчання. Окрім того, було також розроблено план роботи впродовж 2000 – 2006 рр. [4, с. 27].

Аналіз різних підходів до визначення поняття ключових компетентностей, що склались завдяки зусиллям міжнародних освітніх інституцій, доводить думку про те, що на сьогодні немає однозначного визначення поняття ключових компетентностей. Дискусія, що відбувається впродовж останніх багатьох років, дала можливість багатьом країнам зробити власні узагальнення та визначення, однак основна роль у розробленні визначень ключових компетентностей належить міжнародним організаціям, що зробили спробу узагальнити напрацювання педагогів з різних країн.

У результаті аналізу, проведеного в рамках цього дослідження, було виявлено, що за визначенням багатьох міжнародних експертів, поняття ключових компетентностей належить до сфери узагальнених понять, що містять комплекс різних компонентів – знань, умінь, навичок, взаємовідносин, цінностей та інших чинників, що становлять особистісні та суспільні аспекти життя й діяльності людини і від яких залежить особистий та суспільний прогрес. Найдетальніше до розгляду та класифікації ключових компетентностей підійшли країни-члени Організації економічного співробітництва та розвитку шляхом широких дискусій серед педагогічної громадськості. Запропонована класифікація була прийнята багатьма країнами як стратегічна умова для впровадження освіти впродовж життя. Концептуальні положення, що стосуються набуття ключових умінь та

компетентностей увійшли до рекомендацій міжнародної спільноти (Біла книга, яку розробила Європейська Комісія, 1996; Меморандум з освіти впродовж життя, 2000; План дій Євросоюзу та Ради Європи, 2002; План дій з навичок та мобільності Єврокомісії, 2002 тощо).

Українська освіта тільки починає оперувати поняттям компетентності в тому сенсі, який пропонують європейські країни. І хоча в проекті нових освітніх стандартів є спроби закласти досягнення компетентностей в основу освітніх галузей, на сьогодні ще немає системного та взаємоузгодженого підходу до систематизації поняття компетентності та ключових компетентностей, що необхідно для забезпечення інтеграції української освіти до загальносвітових процесів.

Сьогодні визначення поняття ключових компетентностей стосується не тільки питань змісту освіти, воно зачіпає всю соціальну сферу суспільства, яке передбачає формування в молоді певних навичок для життя та діяльності. Саме компетентності розв'язують життєво важливі проблеми, оскільки дозволяють оперувати здобутими у вищому навчальному закладі знаннями, надають можливість застосовувати їх упродовж всього життя. Країни, що взяли участь у міжнародному проекті *"DeSeCo" (Defenition and Selection of Competencies)*, метою якого було визначити ключові компетентності, що впроваджуються в освіту та які відповідають запитам сучасного суспільства, визначились з переліком основних, ключових, компетентностей, притаманним цим системам освіти.

Так, педагоги Австрії визначають такі ключові компетентності: предметна компетентність (*subject-matter competence*) – можлива в контексті передачі знань і незалежному оперуванні знаннями та їх критичним відбиттям; особистісна компетентність (*personal competence*) – розвиток індивідуальних здібностей і талантів, обізнаність у власних сильних та слабких сторонах, здатність до самоаналізу, динамічні знання; соціальна компетентність (*social competence*) – здатність брати відповідальність, співпраця, ініціатива, активна участь, динамічні знання; методологічна компетентність (*methodological*

competence) – є вимогою для розвитку предметної компетентності. Означає гнучкість, самоспрямоване навчання, здатність до незалежного розв'язання проблем, самовизначення [6, с. 72].

З огляду на вищезазначені поняття в Австрії було розроблено новий навчальний план та визначено 5 основних галузей, що базуються на міжпредметному підході: мова та спілкування; людство та суспільство; природа та технології; творчість і дизайн; здоров'я та тренування.

Необхідно зазначити, що для впровадження поняття компетентностей та їх втілення в навчально-виховний процес було запропоновано педагогам будувати свою практику на міжпредметній роботі, орієнтацію на роботу в команді, індивідуалізації, проектно орієнтованій роботі.

У Бельгії категорії розподілу компетентностей такі: соціальні компетентності (активна участь у житті суспільства, багатокультурний вимір та поняття рівних можливостей; комунікативні компетентності; вміння співпрацювати); позитивне ставлення (здатність до позитивного ставлення, до довіри); здатність діяти та думати самостійно (компетентність в опануванні базами даних, ІКТ; компетентність у розв'язанні проблем; самокерування та саморегуляція (зокрема й почуття відповідальності); вміння критично мислити та діяти); мотиваційні компетентності (здатність до винахідництва та до навчання); ментальна рухливість (творчість і винахідливість; гнучкість та адаптивність); функціональні компетентності (лінгвістичні компетентності; технічні компетентності).

Основні підходи в Фінляндії до поняття ключових компетентностей дозволяють зробити такий їх розподіл: пізнавальна компетентність (знання та навички); вміння оперувати в умовах змін та мотивовань; соціальна компетентність (здатність до співпраці, розв'язання проблем взаєморозуміння); особистісні компетентності; творчі компетентності (інноваційний підхід); педагогічні та комунікативні компетентності (здатність до оперування інформацією, до навчання); адміністративні компетентності;

стратегічні компетентності (мати орієнтацію на майбутнє); вміння діяти паралельно в різних напрямках.

У результаті публічного обговорення за вищезгаданим проектом німецькі педагоги визначили 6 типів фундаментальних компетентностей: інтелектуальні знання (поняття передбачає навчання впродовж життя); знання, які можна застосовувати (ситуаційний досвід, проектне навчання, розв'язання складних ситуацій, гнучка схема планування, дії та самоконтролю); навчальна компетентність (навчання навчатися); методологічні, або інструментальні, ключові, компетентності (застосування багатоваріантних, гнучких, високорозвинених конструкцій); соціальні компетентності (соціальне єднання, здатність розв'язувати конфлікти, співпраця, робота в команді тощо); ціннісні орієнтації (соціальні, демократичні та індивідуальні цінності, що досягаються завдяки вмінню жити в громаді та поділяти демократичні цінності). Ця категорія має бути забезпечена такими компонентами навчального плану: література, мистецтво, історія, музика, фізичне виховання.

Педагоги Нідерландів розрізняють компетентності для різних рівнів періодів життя та різних вікових груп. Так, у взаємозалежності навчання та роботи визначаються три переліки ключових компетентностей: змістовні компетентності (яких набувають переважно в школі і що спрямовані на вироблення індивідуальної здатності здійснювати різні типи робіт); компетентності, важливі для здійснення майбутньої кар'єри (напр. навички менеджменту); компетентності для ефективного набуття нових здібностей (до них належать як і основні академічні компетентності, так і аналітичні здібності та навички) [6, с. 255 – 260].

Проаналізувавши процес відбору ключових компетентностей у європейських країнах, можна зробити узагальнену класифікацію головних переліків ключових компетентностей, які розподілились за трьома основними блоками (ключовими групами компетентностей): соціальні (пов'язані з оточенням, життям суспільства, соціальною діяльністю особистості),

мотиваційні (пов'язані з внутрішньою мотивацією, інтересами, індивідуальним вибором особистості) та функціональні (пов'язані з сферою знань, вміннями оперувати науковими знаннями та фактичним матеріалом) компетентності. Подаємо ці групи у таблиці 1.

Таблиця 1. Ключові групи компетентностей

Соціальні компетентності	Мотиваційні компетентності	Функціональні компетентності
<ul style="list-style-type: none"> • здатність до співпраці • вміння розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях • навички взаєморозуміння • активна участь • соціальні й громадянські цінності та вміння • комунікативні навички • мобільність (у різних соціальних умовах) • уміння визначати особисті ролі в суспільстві тощо 	<ul style="list-style-type: none"> • здатність до навчання • винахідливість • навички адаптуватись та бути мобільним • уміння досягати успіху в житті • бажання змінити життя на краще • інтереси та внутрішня мотивація • особисті практичні здібності • уміння робити власний вибір та встановлювати особисті цілі тощо 	<ul style="list-style-type: none"> • лінгвістична компетентність • технічна та наукова компетентність • уміння оперувати знаннями в житті та навчанні • уміння використовувати джерела інформації для власного розвитку • уміння використовувати ІКТ тощо

Проаналізувавши проблему обговорення, визначення та впровадження компетентісно-орієнтованого підходу в аспекті покращення якості змісту освіти в порівняльно-педагогічному плані, стало очевидним, що і в Україні назріла необхідність розпочати впровадження в зміст освіти системи ключових компетентностей, як це відбувається на міжнародному рівні для покращення якості освіти.

Література

1. **Definition and Selection of Competencies.** Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching

Frame of Reference for an Assessment and Research Program – OECD (Draft). – 279 p.

2. **Spector J.** ERIC Clearinghouse on Information and Technology Syracuse NY. Competencies for Online Teaching. ERIC Digest. Competence, Competencies and Certification / J. Spector, Michael-de la Teja, Ileana. – N.Y., 1996. – 123 p.

3. **OECD:** Program on International Student Assessment, 2000. – 3. New Skills for the Learning Society. – 238 p.

4. **Key Competencies.** A developing concept in general compulsory education. Eurydice. The information network on education in Europe. – N.Y., 2002. – 28 p.

5. **Стратегія реформування освіти в Україні:** Рекомендації з освітньої політики. – К.: „К.І.С.”, 2003. – 296 с.

6. **Definition and Selection of Competencies.** Country Contribution Process: Summary and Country Report. – Uri Peter Trier. – University of Neuchatel, October 2001. – 279 p.

Поняття ключових компетенцій у змісті освіти зарубіжних країн:
постановка проблеми

Sanchenko E. N.

Понятие ключевых компетенций в содержании образования зарубежных стран: постановка проблемы

The concept of key competencies in education content of foreign countries

The concept of key competencies in education of European countries (Austria, Belgium, Finland, the Netherlands) and the process of their introduction into the content of education are considered in the article. The author offers generalized classification of basic lists of key competencies.

Key words: key competences, competency, education.

Відомості про автора

Санченко Євгенія Миколаївна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Основні наукові інтереси зосереджені навколо проблематики компетентності елітарної мовної особистості.